

EVOLUȚIA PROTECȚIEI DREPTURILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI ÎN SISTEMUL MODERN ȘI CONTEMPORAN EUROPEAN – O PERSPECTIVĂ CREȘTINĂ

Conf. univ. dr. Titus CORLĂȚEAN

Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”

Facultatea de Științe Juridice și Administrative, București

Abstract: The Evolution of Protection of Fundamental Human Rights in The Modern and Contemporary European System - A Christian Perspective

Today's European democratic society cannot be conceived without a comprehensive system of legal norms and insurer clauses (mainly national and European courts of justice) that guarantee the protection of human rights and fundamental freedoms. It is recognized that there is a *moral-Christian foundation of human rights concerning legal norms in democratic Europe* after World War II, relevant from this perspective being the Christian vision assumed publicly by the founding Fathers of united Europe or important elements that have was the basis for the elaboration and adoption of the European Convention on Human Rights in 1950. Promoting new currents in Europe in the last decades of new *liberal-progressive* thinking and cultural models have led to important mutations in legal values and norms in human rights material. As the process of secularization, which goes beyond the laic state principle, generally accepted in European societies through the autonomy of the churches towards the State, moral norms are less and less connected to those of Christian doctrines and, consequently, cause consistent transformations in the plan of social values and legal norms. This generates prominent tensions between the different international cultural patterns, between different regions of the world and the axiological and normative Western system, tensions particularly visible in international organizations of universal vocation, such as the United Nations and its subsequent bodies (eg the Committee or the Human Rights Council). The same kind of contradictions are increasingly visible in the context of the enlargement process of the European Union and the deepening of the European integration. The Christian foundation

of many East-Central European countries and the in-depth position of the majority of the citizens of these countries, which continue to be consistent with moral-Christian values, are in conflict with the political and normative demands of Brussels and others Western European member states, seeking changes to national laws and public policies on issues such as the lawmaking of LGBT marriages or adoption of children. Relevant in this regard is the holding of popular referendums in countries such as Poland, Hungary, Croatia, Slovenia and some Baltic States and also Romani for defining in the national Constitutions of the marriage institution as a freely consented union between a man and a woman and not in other alternative formulas.

Keywords: Christian values, legal norms, human rights, secularization, Europe, referendum

Introducere

Societatea europeană democratică de astăzi nu poate fi concepută fără un sistem comprehensiv de norme juridice și clauze asiguratorii (în principal curți naționale și europene de justiție), care să garanteze protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Doctrina contemporană recunoaște apartenența acestora la patrimoniul juridic comun al umanității.¹ În ceea ce privește sursa apariției și promovării drepturilor omului în cadrul umanității, numeroși autori împărtășesc opinia că aceasta este generată de ideea că individul, ca ființă umană, are drepturi imanente, intrinseci acestei calități.² Este evident că această idee a îmbrăcat diferite formule în funcție de diferitele curente filosofice, religioase, politice și sociale care au marcat evoluția umanității. Este la fel de evident că pentru mulți autori originea drepturilor omului are un izvor religios.

În spațiul Occidental, evoluțiile legate de religie și de drepturile omului se raportează cronologic în primul rând la *Judaism*, care consacra biblic pentru evrei rolul de „popor ales”, inclusiv după potopul care avea să marcheze rolul lui Noe de continuator al Umanității ce trebuia

1 Corlățean Titus, *Protecția europeană și internațională a Drepturilor Omului*, ediția a 2-a, Universul Juridic, București, 2015, p. 7.

2 Ibidem.

să plătească pentru păcat.³ Drepturile dobândite de poporul ales erau pe deplin consacrate prin Legământul Mozaic, ce se fundamenta pe *Cele Zece Porunci*. Aceste drepturi, dar și obligațiile corelative, se manifestau în relațiile dintre oameni și Dumnezeu, precum și prin cele care funcționau între indivizi și alți indivizi, inclusiv în relația individ-comunitate.⁴ Oamenii sunt creați după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, ceea ce conferă baza atât pentru demnitatea de ființă umană, care „exercită împreună cu Dumnezeu atributele personale ale intelectului și voinței”, dar și baza pentru drepturile lor, așa cum este cazul libertății religioase.⁵

Ulterior, apariția *Creștinismului*, determinat de Noul Legământ consacrat prin sacrificiul și miracolul învierii Fiului lui Dumnezeu și Mântuitor, Isus Cristos, implică noi evoluții legate de drepturile omului. Acest proces își are originea în dreptul iudaic și în cel roman, cu dezvoltările sale ulterioare.⁶ Un moment important, inclusiv în relația Biserică-Stat, l-a constituit convertirea Împăratului Constantin după victoria sa împotriva lui Maxentius în 312. Anul următor, Constantin a adoptat Edictul din Milano, fundamental pentru evoluțiile ulterioare, care consacră toleranța religioasă pentru „creștini și păgâni”.⁷ Ulterior, creștinismul a devenit religia oficială a Imperiului Roman, sub Teodosiu, în 380, cu toate consecințele care decurg din aceasta.⁸

Atât înainte, cât și după creștinarea Romei în secolul IV, juriștii de drept roman au folosit nu o dată termenul latin *jus* pentru a identifica *drepturile subiective*, în sensul în care un individ, având un drept opozabil celorlalți, putea să și-l revendice sau să și-l apere.⁹ Ulterior, juriștii medievali în Europa, pe baza vechilor texte de drept roman, diferențiau diferite categorii de drepturi și libertăți. Ei au fundamentat aceste drepturi și libertăți în *dreptul natural* (*lex naturae* sau *jus natural*) și le-au asociat fie cu o *putere* (*facultas*) asociată naturii raționale umane, fie cu *proprietatea*

3 Green M Christian, Witte John Jr., *Religion, The Oxford Handbook of International Human Rights Law*, Oxford University Press, Oxford, 2015, p. 18.

4 Ibidem.

5 Novak David, *Jewish Theory of Human Rights*, citat de Green M Christian, Witte John Jr, op. cit., p. 18.

6 Green M Christian, Witte John Jr., op. cit., p. 21.

7 Ahdar Rex, Leigh Ian, *Religious freedom in the Liberal state*, editia a 2-a, Oxford University Press, Oxford, 2015, p. 25-26.

8 Ibidem.

9 Green M Christian, Witte John Jr., op. cit., p. 22.

(*dominium*) unei persoane ori cu *puterea* (*potestas*) unei funcții sau autorități (*officium*).¹⁰ Din această perspectivă, juriștii medievali au clasificat multe drepturi subiective stabilite în dreptul roman, în special drepturile publice și competentele (puterile) celor inzestrați cu autoritate. Totodată, ei au consacrat și „*drepturile la libertate*” (*jura libertatis*), care includeau o serie de libertăți, puteri, imunități, protecții și capacități pentru diferite grupuri sau persoane.¹¹ Între cele mai importante dintre acestea figurau cele care protejau „libertatea bisericii” în raport cu autoritățile seculare. Se prefigurau astfel conceptele moderne de autonomie religioasă și respectiv drepturile la personalitate juridică pentru grupurile religioase, astfel cum au fost ele definite începând cu secolele XII și XIII de juriștii de drept canonic și cum se regăsesc și în prezent, de exemplu, în nucleul de bază al Codului de drept canonic al *bisericilor catolice*.¹²

Pe de altă parte, *protestanții* s-au concentrat mai întâi asupra obligațiilor stabilite în Scripturi prin Cele Zece Porunci, ca esență a dreptului natural, și nu asupra drepturilor. Ei arătau că Prima Tablă de piatră a lui Moise prescria datoria de dragoste a oamenilor față de Dumnezeu (să-L onoreze pe Domnul și numele Său), să respecte ziua de odihnă și rugăciune a Sabatului, să evite jurământul mincinos etc.¹³ A doua Tablă stabilea datoria de dragoste a persoanelor față de toți ceilalți, de a onora părinții sau autoritățile, de a nu ucide, de a nu comite adulter, de a nu fura, de a nu pofti la soția, robii sau casa altuia.¹⁴ Astfel, datoriile oamenilor față de Dumnezeu au fost interpretate ca fiind drepturi la religie, în timp ce obligațiile individului față de ceilalți au fost înțelese ca drepturi ale celorlalți oameni opozabile individual.¹⁵

Nu în ultimul rând, literatura de specialitate subliniază faptul că, pentru *doctrina creștin-ortodoxă*, drepturile omului sunt inerente și derivă pur și simplu din faptul de a fi o ființă umană. Ea distinge, astfel, drepturi ale omului care decurg din drepturi legale și convenționale (tratate

10 Ibidem.

11 Tierney Brian, *The Idea of Natural Rights*, citat de Green M Christian, Witte John Jr., op. cit., p. 22.

12 Green M Christian, Witte John Jr., op. cit., p. 22.

13 Ibidem, p. 24.

14 Biblia, Exodul 19: 12-17.

15 Green M Christian, Witte John Jr., op. cit., p. 24.

internaționale), ca și cele care decurg din drepturi morale care apar datorită unor relații speciale, cum ar fi dreptul de a îndeplini o promisiune făcută.¹⁶

Doctrina creștină potrivit căreia bărbații și femeile au fost creați după chipul și asemănarea lui Dumnezeu¹⁷ (*imago dei*) oferă argumentele celor care susțin că drepturile omului au un fundament religios.¹⁸ Ea se regăsește, după cum menționam anterior, în primul rând în Tora și este un pilon al concepției sociale iudaice și creștine. Ea conferă fond teologic unei convingeri care modelează concepția fundamentală despre drepturile omului, și anume că există ceva în ființa noastră care impune respect și care trebuie considerat inviolabil.¹⁹ Iar acest lucru se traduce în norme juridice care consacră aceste drepturi ale omului. Din perspectiva acestei doctrine se poate afirma că legătura dintre *imago dei* și drepturile omului se regăsește la un nivel fundamental, și nu la unul periferic. Ea poate fi privită ca *temelia demnității noastre*, în sensul că demnitate înseamnă poziția pe care o deținem în actul Creației. Oamenii dețin o poziție superioară față de animale. Oamenii sunt *ca* Dumnezeu în capacitatea lor de a fi nemuritori în Împărăția lui Dumnezeu. De aici decurge totodată consecința *egalității în calitatea de posesori de drepturi*, pentru că *fiecare* om este creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu.²⁰

Se poate spune că, în evoluția umanității, creștinismul a determinat o revoluție profundă în gândire și în comportamentul oamenilor, a schimbat fundamental societatea omenească. Viziunea creștină a înălțat dragostea pentru Creator și pentru oameni la rangul de reper central.²¹ Ființa umană, concepută după chipul și asemănarea cu Dumnezeu, este situată în strânsă legătură cu Divinitatea în centrul mesajului creștin. Sub inspirație scripturală a fost afirmată unitatea speciei umane, egalitatea de inspirație divină a oamenilor.²² Toate valorile și normele fundamentale, demnitatea și libertatea, inalienabile ale omului se regăsesc în preceptele de

16 Ibidem, p. 32-33.

17 Biblia, Geneza 1: 27.

18 Waldron Jeremy, „Chipul lui Dumnezeu: drepturi, rațiune și ordine”, în *Fides et Libertas – Religie, drepturile omului și libertate religioasă* (ediție de simpozion), Casa de editura Viață și Sănătate, vol. 1, București, 2011, p. 14.

19 Ibidem.

20 Ibidem, p. 22.

21 „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși.”, Marcu 12: 31, Biblia.

22 Corlățean Titus, op. cit., p. 7-8

bază ale creștinismului: „Credința, nădejdea, dragostea. Dar mai mare dintre acestea este dragostea.”²³ Toți oamenii sunt astfel egali în fața lui Dumnezeu, cu atât mai mult cu cât creștinismul, prin Noul Testament, extinde înțelesul de „popor ales” al Creatorului și la celelalte *neamuri*, deschise spre cunoașterea și ascultarea Cuvântului lui Dumnezeu, și nu doar pentru evrei, așa cum stabilea iudaismul prin Tora (Vechiul Testament): „Sau poate Dumnezeu este numai Dumnezeul iudeilor? Nu este și al Neamurilor? Da, este și al Neamurilor...”²⁴ Se prefigura astfel caracterul universal al drepturilor omului, ca prerogative inerente ființei umane, caracter ce va fi consacrat ulterior, prin instrumente juridice internaționale. Și chiar dacă o serie de autori din literatura de specialitate au menționat și episoadele din istorie marcate de abuzuri, exagerări sau chiar intoleranță religioasă²⁵, nimeni nu poate nega rolul esențial în evoluție și promovarea drepturilor omului al creștinismului, ca religie a dragostei. De altfel doctrina consideră toleranța religioasă din perspectivă creștină „a fi reperul caracteristic fundamental al adevăratei Biserici”²⁶, după cum la fel de valabilă este afirmația potrivit căreia „dacă această libertate a religiei ar fi abuzată, atunci aceasta ar fi o ofensă împotriva lui Dumnezeu, nu împotriva omului.”²⁷ Doctrina occidentală²⁸ consacră din aceeași perspectivă concepte cardinale precum libertatea conștiinței sau exercițiul liber al religiei încă din formulările lor timpurii din filosofia stoicilor sau a Dreptului Roman, prin intermediul ulterior al scrierilor lui Augustin și Aquinas, Luther sau Calvin și numeroșii lor urmași moderni. Aceași doctrină menționează multe dintre sursele religioase și dimensiunile paradigmei moderne a drepturilor omului, în particular protecțiile internațional fundamentale ale libertății religiei – libertatea gândirii,

23 Biblia, 1 Corinteni 13:13.

24 Biblia, Romani 3:29.

25 Ahdar Rex, Leigh Ian, op. cit., p. 27

26 Locke John, *A letter concerning toleration (Epistola de Tolerantia)* (1689), citat de Ahdar Rex, Leigh Ian, op. cit., p. 27

27 Madison James, *Memorial and Remonstrance against Religious Assessments* (20 June 1785), citat de Ahdar Rex, Leigh Ian, op. cit., p. 27

28 Little David, *Religion, Order and Law: A Study in Pre-Revolutionary England* (1969), citat de Witte John Jr., *David Little: A Modern Calvinist Architect of Human Rights, in Religion and Public Policy- Human Rights, Conflict and Ethics*, Cambridge University Press, New York, 2015, p. 4.

conștiinței și credinței, libertatea față de ura religioasă, instigarea la ură și discriminarea, precum și libertatea de asumare a autonomiei religioase.²⁹

Evoluțiile ulterioare la nivelul societății internaționale din perioada Renașterii și Reformei, a revoluțiilor din secolul XVIII, care au determinat adoptarea unor Declarații sau Constituții progresiste din punctul de vedere al drepturilor cetățeanului, cristalizarea primelor norme de drept umanitar în secolul XIX, eliminarea sclaviei și a comerțului cu sclavi etc., au confirmat influențele constante și de fond ale doctrine creștine în promovarea unor formule de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Fundamentul creștin al normelor juridice privind drepturile omului în Europa democratică după cel de-al Doilea Război Mondial

Șocul suferit de umanitate în cel de-al Doilea Război Mondial, ca urmare a crimelor împotriva umanității comise pe perioada dramaticului conflict armat, a Holocaustului și celorlalte atrocități de război, a determinat societatea internațională să acționeze începând cu 1945 pentru realizarea unui sistem comprehensiv de reglementări cu caracter universal și regional având ca scop garantarea drepturilor omului.

Astfel, au fost adoptate la nivel universal Carta Organizației Națiunilor Unite (1945), cu consacrarea unor principii fundamentale și norme imperative în materia drepturilor omului și respectiv Declarația universală a drepturilor omului (1948)³⁰. La acestea se adaugă cele două Pacte internaționale privind drepturile civile și politice și respectiv privind drepturile economice, sociale și culturale (1966).³¹ Toate aceste instrumente fiind însoțite de o întreagă paletă de convenții internaționale cu aplicabilitate universală adoptate în sistemul ONU în materia drepturilor omului.

La nivel regional european, reconstrucția politică după război a Europei rămase dincolo de Zidul Berlinului într-un spațiu de libertate și democrație a fost marcată de înființarea la 5 mai 1949 a Consiliului

29 Ibidem, p. 4-5.

30 Corlățean Titus, op. cit., p. 10.

31 Ibidem, p. 26.

Europei, organizație europeană ale cărei repere axiologice, normative și de acțiune urmăreau următoarele dimensiuni: statul de drept, democrația și respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Edificată pe cenușa celui de-al Doilea Război Mondial, această organizație urmărea consolidarea păcii în Europa și propunea realizarea unui mecanism de control al drepturilor și libertăților garantate printr-o Convenție Europeană a Drepturilor Omului, mecanism care a purtat numele de Curtea Europeană a Drepturilor Omului.³² Acest sistem a fost și este în continuare considerat drept cel mai eficace în materie al protecției drepturilor omului dintre cele existente la nivel internațional.

Este important să menționăm, în acest context, cuvintele profetice rostite de Winston Churchill în plină conflagrație mondială, în octombrie 1942, în timpul unei reuniuni de război a Cabinetului britanic: „Cât de îndepărtat poate apărea astăzi acest obiectiv, am speranța fermă că familia europeană va acționa într-o zi în strânsă unitate în sânul unui Consiliu al Europei. Aștept... Statele Unite ale Europei, unde va fi posibil să călătorești fără obstacole...”³³

Sursele arhivistice menționează însă un lucru esențial. Părinții fondatori ai Europei libere și democratice, inclusiv Winston Churchill, și-au fundamentat acțiunile pe o viziune politică care încorporează importante valori creștine. Astfel, Churchill făcea referire într-un discurs rostit la Zürich la 19 septembrie 1946, la necesitatea de a „forma o Uniune a Statelor Europei”, plecând de la „fundația de credință și etici creștine... ale acestui nobil continent”. În acest fel se poate ajunge la „fericirea, prosperitatea și gloria de care cele 300 sau 400 de milioane de locuitori ai săi s-ar putea bucura”.³⁴ La rândul său, Cancelarul german Konrad Adenauer scria într-un articol publicat în *Rheinischer Merkur* la 20 mai 1950: „Această Europă, cu a sa cultură clădită pe creștinism, trebuie să fie salvată cu orice preț... Dorim să salvăm pentru lumea întreagă libertatea persoanei, așa cum a dezvoltat-o creștinismul și vrem să salvăm Occidentul creștin de dragul lumii întregi”.³⁵

32 Lecuyer Y., *Memento de la jurisprudence de la CEDH*, Hachette Livre, Paris, 2012, p. 7.

33 Corlățean Titus, op. cit., p. 92.

34 Winston Churchill, <https://rm.coe.int/16806981f3>

35 Konrad Adenauer, <https://www.konrad-adenauer.de/dokumente/artikel/1950-05-20-artikel>

Alcide de Gasperi, prim-ministru al Italiei în mai multe mandate, afirma într-un discurs pronunțat la Roma în 1953: „Pe de altă parte, cum să concepi Europa fără să ții seama de creștinism, ignorând învățătura sa fraternă, socială, umanitară? [...] Mai presus de toate, creștinismul e activ, mereu activ prin efectele sale morale și sociale. El se realizează în Drept și în acțiunea socială. Respectul său pentru dezvoltarea liberă a persoanei umane, dragostea lui pentru toleranța și fraternitate se traduc în lucrarea sa de justiție distributivă în plan social și de pace în plan internațional”.³⁶

În sfârșit, ministrul francez al afacerilor externe și primul președinte al Parlamentului European, Robert Schuman, scria în 1963 în *Pour L'Europe*, singura sa carte publicată, următoarele: „Aici intervine doctrina creștinismului, căci democrația dătează acestuia existența sa. Ea a luat naștere în ziua în care omul a fost chemat să realizeze pe timpul vieții sale demnitatea persoanei umane, prin libertatea individuală, prin respectul drepturilor fiecăruia și prin practicarea dragostei frățești față de toți [...] Europa înseamnă aplicarea unei democrații generalizate în sensul creștin al cuvântului [...] Democrația este legată de creștinism prin legea universală a iubirii, generozitatea și umilința făcând din orice om apropiatul nostru.”³⁷

Lecturând ideile care reprezentau viziunea politică a Părinților fondatori ai Europei unite, apare facilă înțelegerea faptului că normele juridice ale Europei de după război ramase în spațiul de libertate au încorporat elementele doctrinei creștine. Legile europene ale părții de continent ce se edifică printr-un proiect vizionar aveau în consecință un fundament creștin. Afirmatia este valabilă și pentru Convenția Europeană a Drepturilor Omului, cel mai important instrument juridic internațional de protecție a drepturilor omului la nivelul continentului nostru, care statuase norme fundamentale referitoare la *dreptul la viață, interzicerea torturii, interzicerea sclaviei și a muncii forțate ori libertatea de gândire, de conștiință și de religie din perspectiva creștină*.³⁸

Acest proces nu era până la urmă surprinzător sau fără precedent, având în vedere procesul firesc al codificării Dreptului. Teoria generală a Dreptului face distincție între normele juridice și celelalte norme sociale,

36 Alcide de Gasperi, *Europe. Scritti e discorsi*, Editura Morcelliana, Roma, 2004, p. 185.

37 Robert Schuman, *Pour l'Europe- Bref resume*, <http://www.association-robert-schuman.eu/docs/pour-l-europe.pdf>

38 Convenția Europeană a Drepturilor Omului, https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf

etice, religioase, morale³⁹, cele din urmă precedând în general, în decursul timpului, normele juridice. Așa încât este ușor de înțeles de ce normele religiei creștine în Europa, pe parcursul secolelor, inclusiv în epoca modernă, datorită autorității dobândite în plan social prin Scriptură și prin acțiunea bisericilor, au determinat consacrarea unor norme morale de largă recunoaștere socială, codificate ulterior în scris în norme juridice, adică în reguli de conduită cu valoare obligatorie.⁴⁰

Este interesant de menționat, din această perspectivă, că separarea dintre Biserică și Stat a urmat același traseu axiologic. Această separare este principiul de organizare în care instituțiile religioase sunt distincte, sunt independente de instituțiile guvernului.⁴¹ Este o normă care impune limite Statului și care, prin aceasta, eliberează și protejează spațiul social în care indivizii sunt formați și educați. În lipsa ei, libertatea religioasă este vulnerabilă. Papa Benedict al XVI-lea, citat de Richard W. Garnett, a afirmat că „fundamentală pentru creștinism este distincția dintre ceea ce îi aparține Cezarului și ceea ce Îi aparține lui Dumnezeu...”, cu alte cuvinte distincția dintre Stat și Biserică⁴². El a arătat că religia creștină a fost cea care a „venit cu ideea separării Bisericii de Stat în lume. Până atunci, constituția politică și religia au fost tot timpul unite. În toate culturile, norma era ca Statul să fie privit ca sacru în sine și ca protector suprem al sacralității”.⁴³ Creștinismul însă „a depozat Statul de natura lui sacră... În acest sens, separarea este în ultima instanță o moștenire creștină primordială”.⁴⁴

Afirmația de mai sus, potrivit căreia normele morale de largă recunoaștere socială preced și determină codificarea normelor juridice, implică însă în epoca contemporană și înțelegerea faptului că, pe măsură ce avansează procesul de secularizare, care depășește astfel principiul statului laic, general acceptat în societățile europene prin caracterul autonom al bisericilor față de Stat, normele morale se racordează tot mai puțin la cele ale

39 Cristea Simona, *Teoria generală a dreptului*, Editura C.H. Beck, București, 2014, p. 4.

40 Ibidem, p. 19.

41 Garnett W. Richard, „Libertatea religioasă, autonomia bisericii și conținutul libertății”, în *Fides et Libertas – Religie, drepturile omului și libertate religioasă* (editie de simpozion), Casa de editura Viață și Sănătate, vol. 1, București, 2011, p. 92.

42 Ibidem.

43 Ibidem.

44 Ibidem.

doctrinei creștine și, în consecință, determină mutații consistente în planul normelor juridice. Este ceea ce voi aborda pe scurt în cele ce urmează.

Provocări și mutații la nivelul sistemului normativ și de valori morale ale societății europene contemporane

1. O prima linie de acțiune vizibilă în ultimele decenii vizează modificarea unor repere fundamentale de ordin axiologic, respectiv reinterpretarea și, în ultimă instanță, schimbarea sistemului de valori la care se raportează societatea europeană. Altfel spus, acțiunea ideologică. Țintele constante sunt bisericile, în principal creștine, din Europa de Vest și tot mai mult și din spațiul Central European, ale căror libertăți cunosc un proces constant de restrângere; familia naturală sau tradițională; dreptul la viață, în special în ceea ce privește tematica avortului sau cea a eutanasiei.⁴⁵ În ceea ce privește familia, curentele liberal-progresiste care se manifestă în statele secularizate europene urmăresc consacarea „principiului” că Statul este, în ultimă instanță „proprietarul” copiilor (în special în Norvegia⁴⁶ și alte state nordice), și nu părinții, precum și propagarea ideii că familia naturală și funcționarea sa au ajuns obstacole în calea liberei și deplinei dezvoltări a personalității copilului. Astfel, se ajunge la o recunoaștere a unui drept complet și independent al copilului, recunoscut juridic, la libertate religioasă și socială, în general, distinct și deci potențial în conflict cu cel al părinților⁴⁷, ceea ce în mod evident subminează integritatea familiei.

Pe cale de consecință, valorile fundamentale din societate, din perspectivă creștină, sunt reinterpretate și rescrise de instrumentele politice și administrative ale statelor europene secularizate. A se vedea evoluția valorilor consacrate normative de Convenția Europeană a Drepturilor Omului și mai ales cea a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg, în această materie.

Pe aceeași linie, sunt de menționat și tendințele de reinterpretare a principiului egalității și nediscriminării sau mai noua viziune privind

45 Corlățean Titus, op. cit., p. 59-60.

46 Corlățean Titus, „The future of knowledge: current challenges and perspectives for International Law”, în *The future of knowledge*, The Scientific Press, Cambridge M.A., 2016, p. 13.

47 Corlățean Titus, „Familia – între ocrotire și subminarea sa de către statul contemporan secularizat”, în *Jurnalul libertății de conștiință*, Editions IARSIC, Les Arcs, France, 2017, p. 27.

„filozofia gender”.⁴⁸ Referitor la acest ultim aspect, în doctrina de specialitate⁴⁹ se menționează (în mod critic) faptul că, pe calea către „noul om gender”, principiul consacrat anterior al egalității în drepturi între femei și bărbați este reinterpretat în prezent în sensul unei poziții de „egalitate în toate privințele”. Este susținută astfel ideea unui proces de dizolvare a realității sociale, realitate care reflectă în mod corect diferența de gen dintre bărbat și femeie. Miezul problemei este că „rolurile de gen pentru bărbat și femeie ar trebui anulate”, astfel încât conceptul de *gender* desemnează în noua interpretare rolurile de gen imprimate de opinia publică, social și cultural, și nu de de sexul biologic, barbat sau femeie. „Modificarea de gen... trebuie realizată în toate proiectele”. Astfel apar termeni ca *transidentitate*, *intersexualitate* și *queer*.⁵⁰

2. O a doua linie de acțiune o reprezintă acțiunea normativă de modificare a legilor naționale și a Tratatelor internaționale în materia drepturilor omului. Codificarea istorică a normelor morale și religioase de sorginte creștină în norme scrise cu caracter juridic obligatoriu nu este un proces ireversibil, în condițiile mutațiilor axiologice din societatea europeană contemporană. Modificarea sistemului de valori antrenează modificarea normelor juridice, fie că vorbim de legi naționale, începând cu constituțiile, fie de tratate internaționale. Un exemplu cunoscut este legiferarea în trepte succesive a parteneriatelor civile între persoane heterosexuale sau homosexuale, a căsătoriilor între persoane de același sex și respectiv a adopțiilor. Ceea ce contravine moralei creștine și părea greu de imaginat acum două sau trei decenii, a devenit o realitate în prezent, în condițiile ofensivei curenților ideologiei liberal-progresiste. Așa ar putea fi privită în perspectivă, de exemplu, inițiativa recentă lansată în Suedia de organizația de tineret a unui partid politic de sorginte liberală, de legalizare a zoofiliei, respinsă *deocamdată* de responsabilii politici din țara menționată. Poate fi menționată totodată și legalizarea într-o serie de state europene a statutului de gen care contrazice identitatea naturală a ființei umane

48 Tomescu Mădălina, Corlățean Titus, „Necesitatea educației pentru o cetățenie activă și democratică”, în *Impact educațional nr. 1/2017*, Colegiul Național „Ion Neculce”, Editura DIO, p. 137-139.

49 Kuby Gabriele, „Etatizarea educației. Pe calea noului om gender”, citată de Corlățean Titus, *Necesitatea educației etc.*, op. cit, p. 137-139.

50 Ibidem.

bazată pe identitatea de gen biologic *bărbat-femeie*, cum ar fi identitatea *transsexuală*.

Considerentele de mai sus sunt perfect valide și pentru evoluțiile normative în domeniul tratatelor internaționale în materia drepturilor omului la nivel european. Este cazul, de exemplu, Convenției Europene a Drepturilor Omului, care introduce în 2000 o *clauză generală de nediscriminare*⁵¹ prin Protocolul adițional 12⁵² la Convenția menționată, clauză care depășește cu mult cadrul oferit timp de decenii de articolul 14 (interzicerea discriminării)⁵³ original al Convenției. Și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, care asigură aplicarea Convenției menționate, urmează aceeași evoluție, pe cale de consecință.

O a treia dimensiune o reprezintă promovarea unor politici publice la nivel *național sau european*, inclusiv prin intermediul unor organizații internaționale europene care au caracteristici suprastatale, precum Uniunea Europeană sau Consiliul Europei și care vizează structuri decizionale în administrație, elitele politice, universitare etc. și, în ultima instanță, societatea în ansamblul său. Inclusiv cultele creștine. În acest scop, sunt dezvoltate curente de gândire și expertiză corespunzătoare, care să susțină aceste politici publice, organizații neguvernamentale și finanțări consistente, politici educaționale⁵⁴ sau de lobby politic, rețele *social media* extrem de active etc. Un corolar al rezultatelor pe această linie îl reprezintă cristalizarea unei atitudini de *corectitudine politică* din partea elitelor politice europene, tot mai larg răspândită, care practic constrânge și sufocă libertatea de gândirea,

51 Corlățean Titus, Dreptul la nediscriminare în sistemul de protecție consacrat de Convenția Europeană a Drepturilor Omului, în *Exercitarea dreptului la nediscriminare și egalitatea de șanse în societatea contemporană*, NEDES 2015, Volumul lucrărilor celei de-a IX-a conferințe a nediscriminării și egalității de șanse (București, Palatul Parlamentului, 24-26 noiembrie 2015), Editura Pro Universitaria, București, 2015, p. 35-36.

52 ARTICOLUL 1 Interzicerea generală a discriminării 1. Exercitarea oricărui drept prevăzut de lege trebuie să fie asigurată fără nicio discriminare bazată, în special, pe sex, pe rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau oricare altă situație. 2. Nimeni nu va fi discriminat de o autoritate publică pe baza oricăruia dintre motivele menționate în paragraful 1; https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf

53 ARTICOLUL 14 Interzicerea discriminării. Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.; https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf

54 A se vedea promovarea în ultimii ani în conținutul unor manuale alternative destinate elevilor din ciclul primar din România a politicilor pro LGBT, fără acordul părinților

de conștiință și religioasă, drepturi fundamentale ale omului devenite dintr-odată anexe ale noii interpretări a principiului nediscriminării.

Concluzii

Este de presupus ca procesul de reinterpretare a valorilor și de rescriere a normelor juridice în materia drepturilor și libertăților fundamentale ale omului va continua la nivel european, pe coordonatele descrise de mai sus. Acest lucru este posibil să genereze tensiuni mai vizibile între diferitele modele culturale care exista la nivel internațional, între diferite regiuni ale lumii și sistemul occidental axiologic și normativ, tensiuni vizibile în special în organizații internaționale de vocație universală, precum Organizația Națiunilor Unite și organele sale subsecvente (ex. Comitetul sau Consiliul Drepturilor Omului). Acest fenomen a devenit o realitate în special în ultimii 20 de ani, în contextul, de exemplu, al promovării unor rezoluții în cadrul Consiliului Drepturilor Omului al Națiunilor Unite în materia identității de gen și orientării sexuale.⁵⁵

Nu în ultimul rând, același tip de contradicții sunt tot mai vizibile pe fundalul procesului de extindere a Uniunii Europene și aprofundare a intergrării europene. Fundamental creștin al multor state membre central-est europene și poziția în profunzime a majorității cetățenilor din aceste țări, care se raportează în continuare de o manieră consistentă la valorile moral-creștine, intră în conflict cu exigențele politice și normative ale Bruxelles-ului și ale altor state membre vest-europene, care solicită modificări ale legislațiilor naționale și politicilor publice pe teme precum legiferarea căsătoriilor LGBT sau a adopțiilor de copii. Relevantă și în același timp paradoxală, pentru că ne referim la state foste comuniste care au cunoscut anterior un fenomen de încălcare violentă a libertăților de conștiință și religie, precum și de prigonire a bisericilor creștine, preoților și pastorilor din diferite culte, este realizarea unor referendumuri populare în state precum Polonia, Ungaria, Croația, Slovenia și unele state baltice pentru definirea în Constituțiile naționale a instituției căsătoriei ca uniune liber consimțită între un bărbat și o femeie, și nu în alte formule alternative. Este cazul și referendumului lansat în toamna anului 2018 în România, după aprobarea prealabilă a Parlamentului și după

55 A se vedea Rezoluția Res. A/HCR/17/19 din 17 iunie 2011, citată de Alston Philip, Goodman Ryan, *International Human Rights – The successor to international human rights in context*, Oxford University Press, Oxford, 2013, p. 233-235

avizul Curții Constituționale, ca o formă de apărare a identității naționale românești și creștine în fața unei serii întregi de demersuri și presiuni pentru schimbarea cadrului normativ într-un sens diferit, fructificând totodată *competența națională, și nu comunitară* în materia legiferării în domeniul dreptului familiei și respectiv căsătoriei.

Bibliografie

Tratate, cursuri, monografii

- Ahdar Rex, Leigh Ian, *Religious freedom in the Liberal state*, editia a 2-a, Oxford University Press, Oxford, 2015.
- Alston Philip, care citează Rezolutia Res. A/HCR/17/19 din 17 iunie 2011, în Goodman Ryan, *International Human Rights – The successor to international human rights in context*, Oxford University Press, Oxford, 2013.
- Corlățean Titus, *Protecția europeană și internațională a Drepturilor Omului*, ediția a 2-a, Universul Juridic, București, 2015.
- Cristea Simona, *Teoria generală a dreptului*, Editura C.H. Beck, București, 2014. Green M Christian, Witte John Jr., *Religion, The Oxford Handbook of International Human Rights Law*, Oxford University Press, Oxford, 2015.
- Lecuyer Yannick, *Memento de la jurisprudence de la CEDH*, Hachette Livre, Paris, 2012.
- Little David, *Religion, Order and Law: A Study in Pre-Revolutionary England (1969)*, în Witte John Jr., *David Little: A Modern Calvinist Architect of Human Rights, in Religion and Public Policy - Human Rights, Conflict and Ethics*, Cambridge University Press, New York, 2015.
- Locke John, *A letter concerning toleration (Epistola de Tolerantia) (1689)*, în Ahdar Rex, Leigh Ian, *Religious freedom in the Liberal state*, editia a 2-a, Oxford University Press, Oxford, 2015.
- Madison James, *Memorial and Remonstrance against Religious Assessments (20 June 1785)*, în Ahdar Rex, Leigh Ian, *Religious freedom in the Liberal state*, ediția a 2-a, Oxford University Press, Oxford, 2015.
- Novak David, *Jewish Theory of Human Rights*, în Green M Christian, Witte John Jr., *Religion, The Oxford Handbook of International Human Rights Law*, Oxford University Press, Oxford, 2015.
- Tierney Brian, *The Idea of Natural Rights*, în Green M Christian, Witte John Jr., *Religion, The Oxford Handbook of International Human Rights Law*, Oxford University Press, Oxford, 2015.

Articole, reviste, studii, material documentar

- ✦ Alcide de Gasperi, *Europe. Scritti e discorsi*, Editura Morcelliana, Roma, 2004.
- ✦ Biblia, Vesiunea King James.
- ✦ Convenția Europeană a Drepturilor Omului, https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf
- ✦ Corlățean Titus, „Familia – între ocrotire și subminarea sa de către statul contemporan secularizat”, în *Jurnalul libertății de conștiință*, Editions IARSIC, Les Arcs, France, 2017.
- ✦ Corlățean Titus, „The future of knowledge: current challenges and perspectives for International Law”, în *The future of knowledge*, The Scientific Press, Cambridge M.A., 2016.
- ✦ Corlățean Titus, Dreptul la nediscriminare în sistemul de protecție consacrat de Convenția Europeană a Drepturilor Omului, în *Exercitarea dreptului la nediscriminare și egalitatea de șanse în societatea contemporană*, NEDES 2015, Volumul lucrărilor celei de-a IX-a conferințe a nediscriminării și egalității de șanse (București, Palatul Parlamentului, 24-26 noiembrie 2015), Editura Pro Universitaria, București, 2015.
- ✦ Garnett W. Richard, „Libertatea religioasă, autonomia bisericii și conținutul libertății”, în *Fides et Libertas – Religie, drepturile omului și libertate religioasă* (editie de simpozion), Casa de editura Viață și Sănătate, vol. 1, București, 2011.
- ✦ Konrad Adenauer, <https://www.konrad-adenauer.de/dokumente/artikel/1950-05-20-artikel>
- ✦ Kuby Gabriele, „Etatizarea educației. Pe calea noului om gender”, în Tomescu Mădălina, Corlățean Titus, „Necesitatea educației pentru o cetățenie activă și democratică”, în *Impact educațional nr. 1/2017*, Colegiul National „Ion Neculce”, Editura DIO.
- ✦ Robert Schuman, Pour l'Europe- Bref resume.
- ✦ <http://www.association-robert-schuman.eu/docs/pour-l-europe.pdf>
- ✦ Tomescu Mădălina, Corlățean Titus, „Necesitatea educației pentru o cetățenie activă și democratică”, în *Impact educațional nr. 1/2017*, Colegiul National „Ion Neculce”, Editura DIO.
- ✦ Waldron Jeremy, „Chipul lui Dumnezeu: drepturi, ratiune și ordine”, în *Fides et Libertas – Religie, drepturile omului și libertate religioasă* (ediție de simpozion), Casa de editura Viață și Sănătate, vol. 1, București, 2011.
- ✦ Winston Churchill, <https://rm.coe.int/16806981f3>